

Død og begravet – i vikingetiden

Artikler fra et seminar på Københavns Universitet
den 26. februar 2016

Redaktion: Jens Ulriksen og Henriette Lyngstrøm

Død og begravet – i vikingetiden

Artikler udgivet i forbindelse med seminaret *Død og begravet – i vikingetiden* afholdt på Københavns Universitet den 26. februar 2016.

Udgiver: Forhistorisk arkæologi, SAXO-instituttet ved Københavns Universitet.

Redaktion: Jens Ulriksen og Henriette Lyngstrøm (ansv.)

Tryk: Grafisk – Københavns Universitet

Salg: Publi©Kom, Københavns Universitet Amager

København 2016

ISBN: 978-87-89500-17-1

Rekonstruktion af Grydehøj A505

©Leszek Gardela and Miroslaw Kuźma

Død og begravet – i vikingetiden

Forord

Vikingetiden er og bliver et populært og spændende emne. Derfor var det heller ikke svært at få arkæologer fra hele Danmark til at bidrage med indlæg til seminaret *Død og begravet – i vikingetiden* den 26. februar 2016. Det blev til 19 artikler, hvoraf indholdet af de 16 fremlagdes af forfatterne til selve seminaret.

Artiklernes emner repræsenterer stolte forskningstraditioner såvel som nyere indfaldsvinkler og problemstillinger, der er tidens tern. Der er fokus på gravskikkens fysiske udtryk og behandling af enkelte elementer i gravenes indretning og udstyr som udtryk for magt, status og religion. Der udfoldes tanker om det kønsspecifikke, det afvigende og det symbolske i gravenes indhold og udformning, og gravlæggelserne sættes i perspektiv i forhold til det omgivende, levende samfund. *Død og begravet – i vikingetiden* er det fjerde seminar på ligeså mange år, som afholdes indenfor rammerne af seed-money netværket *Vikingetid i Danmark* på Saxo-instituttet. Seminaret, og redaktionen af seminarrapporten, er sket i et samarbejde mellem Museum Sydøstdanmark og Saxo-instituttet, og som noget nyt er alle artiklerne denne gang fagfællebedømt. Det var aldrig gået uden god hjælp fra vidende kolleger i universitets- og museumsverdenen. Vi skylder alle bedømmerne en stor tak for deres hjælp.

Jens Ulriksen og Henriette Lyngstrøm

Indhold

Mogens Bo Henriksen

Brændt, men ikke altid begravet? Vikingetidens ligbrændingssteder og brandgrave

Anja Borch-Nielsen

Sten består, mens guld forgår – status markeret i sten

Nikolaj Wiuff Kristensen

Klar til Ragnarok? Om orienteringen af hedenske grave

Ernst Stidsing

Fra insulært skrinbeslag til spænde

Martin Mikkelsen

Brandstrup og Mammen, hirdmænds grave og gårde?

Astrid Skou Hansen

Gravhøj og kirke – magtdemonstration eller tilfældighed?

Ole Kastholm

Afvigende normaler i vikingetidens gravskik? Dobbeltgraven fra Gerdrup 35 år efter

Søren T.M. Christensen

Nye brikker til forståelsen af vikingetidens rituelle praksis

Bjarne H. Nielsen

Undskyld til Næsbymanden

Merethe Schifter Bagge

Ryttergraven i Fregerslev – et uopklaret mysterium

Charlotta Lindblom

Våbenfør kvinde i vognfading fra Oens – et bidrag til diskussionen om vognfadingsgrave med atypisk udstyr

Astrid Simmelkiær

Kiste eller køretøj? Vognfadinger i vikingetidsgrave

Katrine Ipsen Kjær

Guldtråd og klinknagler på afveje? Sandagergård II – en sjællandsk vikingetidsgravplads

Sarah Skytte Qvistgaard

Flotte fyre fra Friesland og en smækker sakser med sans for skægpleje?

Kirsten Nellemann Nielsen

Enekammer eller dobbeltværelse? Et dødehus med tre kammergrave fra Hårup i Midtjylland.

Morten Søvsø

Ribes ældste gravpladser, ca. 700-1050

Bente Grundvad

Begravelsesbåde i en religiøs overgangstid

Julie Nielsen

Bybo og bonde – befolkningsmæssige forskelle og ligheder omkring år 1000

Lilith Andersen

Set på afstand – vikingetidig gravskik i middelalderligt perspektiv

Flotte fyre fra Friesland og en smækker sakser med sans for skægpleje? Netværksindikatorer i personligt udstyr fra de hedenske grave fra Ribe

Sarah Skytte Qvistgaard

Ned mod åen lige nord for vikingetidens Ribe blev der engang i 700-tallet begravet en mand (1). Da kisten blev sat ned, kom hans hoved til at vende mod syd i den nordsydvendte grav. Ud fra skeletsporet har han været ca. 167 cm høj, og hans ansigt var sikkert prydet af et velplejet skæg. Han havde sine personlige ejendele med sig, hængende fra bæltet. Ved højre side var en foldekniv af jern, i venstre side et bælte med spænde af jern og en særlig pincet af bronze. Placeringen viser, at der er tale om den døde ejendele og personlige udstyr: hans dagligdags barbergrej. De par ting, han har med sig, er relativt sjældne og forekommer her nordligst i deres udbredelse. I dag udgør de etniske markører for genstande, der har deres hovedudbredelsesområde længere mod syd. Sådanne sager hører nemlig frisere eller saksere til.

Gravlagt længst mod nord i Ribe

Manden blev fundet allernordligst på Ribes hedenske gravplads nordøst for åen. Syd for ham er fundet ca. 79 gravlagte i en broget blanding af brandpletter, urnebrandgrave og hedenske og måske også kristne jordfæstegrave fra 700-900-årene (2). Gravpladsen strækker sig formentlig i en bræmme øst for markedspladsen, det vil sige fra Ribe Banegård, på begge sider af banelegemet, og op lige nord for Seminarievej. De fleste er brandgrave af vidt forskellige typer, 10 er jordfæstegrave, der overvejende er N-S-orienteret. Mange af gravene er helt uden gravgods, mens der i andre er glasperler, knive, nåle, kamme og, i få tilfælde, rester af rideudstyr. Nogle grave har været dækket af en lille tue, der blev dannet ved, at man gravede en cirkelformet grøft og dækkede graven med sandet herfra. Nu er kun grøften bevaret. Gravskikken, gravgodset og fundet af en dyreoffergrube samt hestebegravelser midt på gravpladsen viser os med al tydelighed, at der er tale om hedensk gravskik. De gravlagte er folk, som opholdt sig på markedspladsen og boede i husene bagved. Gravene viser stor mangfoldighed og afspejler forskelle i gravskik og ritualer, og

der er god grund til at tro, at en del af de gravlagte var af fremmed herkomst. Hvor de oprindelig er kommet fra er ofte vanskeligt at afgøre med sikkerhed. Af vor mand i jordfæstegraven var ingen skeletrester bevaret, så naturvidenskabelige analyser kan ikke anvendes. Til gengæld var hans personlige udstyr af en karakter, der peger på en oprindelse adskillige hundrede kilometer fra Ribe.

Personligt udstyr som etnisk markør

Som allerede nævnt var den afdøde i besiddelse af nogle få, personlige ejendele, der har hængt ved hans bælte. Af sidstnævnte er kun remspændet af jern tilbage (3). Det er et ovalt enkeltspænde, 3,5 cm langt og 2,4 cm bredt. Den 3 mm tykke torn sidder, så bælteenden ville være kommet ind fra venstre. Spændets ovale form er typisk i Friesland og kendes for eksempel fra Dunum i Tyskland (Schmid 1970, 60) og fra Huinerveldgravpladsen i Holland, hvor alle bæltespænderne er af jern, mange af oval form, mens enkelte er retvinklede (Ypey 1964, 142).

I bæltet har hængt en foldekniv af frisisk type, 11,4 cm lang, 2,6 cm bred og 0,6 cm tyk, hvilket falder inden for gennemsnitsmålene for foldeknive fra 700-tallet (4). Det ydre lag, Futteralet til foldekniven, består af en jernplade, der er ét langt stykke og foldet hele vejen om knivsbladet. Inde mellem disse to lag ligger kniven, der for tolv-tretten hundrede år siden kunne drejes ud, helt som en moderne foldekniv. Nu er den fastrustet. Man kan ikke med det blotte øje se bladets form på grund af bevaringstilstanden, og selv på røntgenbilledet er det vanskeligt (fig. 1). Knivsbladet ligger beskyttet mellem de to jernplader, så det er svært at afgøre, om bladet har bøjet ryg eller knækryg. Det gælder også påvisningen af den nitte, der ellers normalt både fastgør knivsbladet til Futteralet og sørger for, at kniven kan foldes ud.

Foldekniven har ikke noget ophæng. Så hvordan blev foldekniven fra Seminarievej grav 3 båret i bæltet? Der var ingen spor efter læder bevaret i foldeknivens korrosionslag, men der var muligvis mineraliseret læder på undersiden af pincetten. Der er på andre foldeknive spor efter læder, der tyder på at foldekniven har været båret i en skede, en pose eller en taske (Ypey 1964, 102). Det giver god mening, da ingen af denne type foldeknive viser tegn på rester af nogen form for ophæng. Fra en ligeledes nord-sydendt begravelse fra Maschen, ca. 20 km syd for Hamburg, findes en foldekniv med bevaret læderskede, der har været sammensyet i begge sider, og foldekniven vender med knivspidsen ned og nitteenden op. Graven dateres til 700-730 (Wegewitz

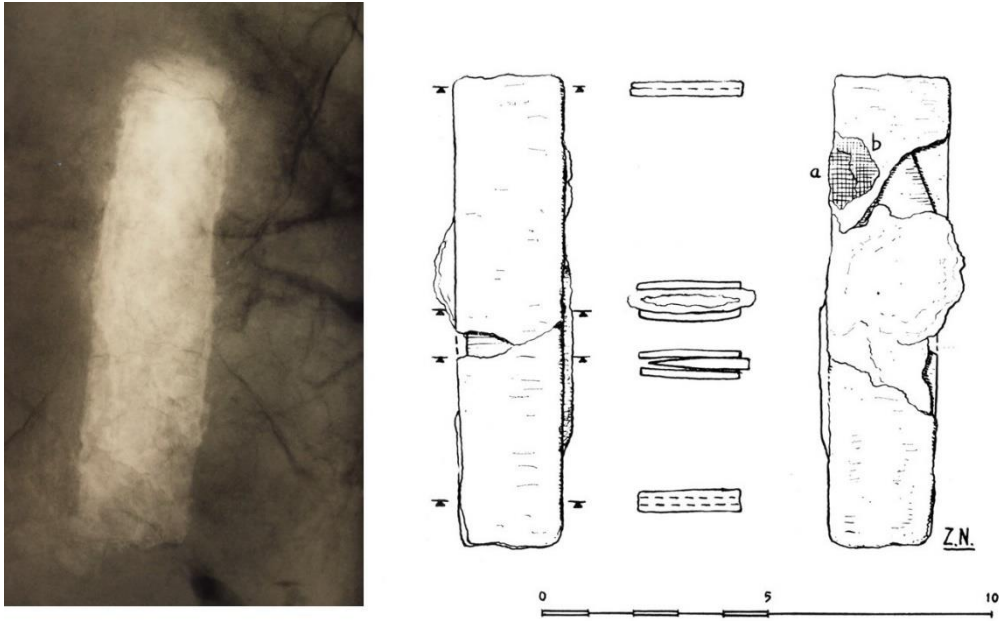

Fig. 1. Seminarievej grav 3. Røntgenfoto af foldekniven ved siden af et tilsvarende fund fra Huinerveld, Putten, Amersfoort, Holland. Tegning af Ypey 1964.

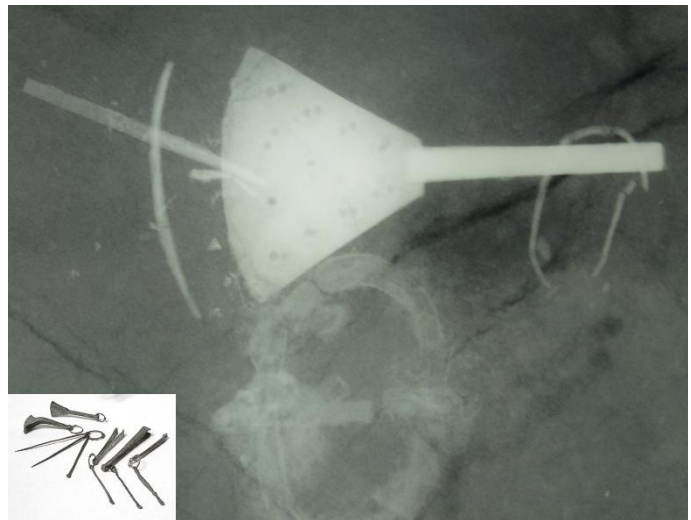

Fig. 2. Seminarievej grav 3. Røntgenfoto af pincetten, der viser de drejede punktcirkler (på begge sider, så de her fremstår dobbelt). Pincetten er typisk for de frisiske toiletsæt, hvor et udvalg er indsat fra vandreudstillingen "Frisere, Saksere, Danere" (Döring et al. 1996).

1968, 34f). I metalsaltene var der bevaret spor efter langsgående træ; det kunne være kistelåg. Sammen med foldekniven, lå i Ribegraven, en bronzepincet med særligt brede kæbeplader; hele 3,0 cm, men smal, ombukket bøjle med en ophængningsring (fig. 2). Langs kæbepladernes sider er der regelmæssig ornamentik af punktcirkler og tilsvarende ses centralt. Pincetter indgår ofte i toiletsæt i det frisiske og saksiske område (Schmid 1970, 62f; Döring et al. 1996, 68), men eksemplaret fra Seminarievej er med en sammenlodning af ben og kæbeplader uden paralleller i det komparative materiale beskrevet nedenfor.

Til venstre på fig. 2 ses to bronzegenstande, der er ca. 3 cm lange og placeret ca. 1 cm under pincetten. Der kan være tale om krummede tandstikkere. Det er uvist, om tandstikkernes og pincetkæbernes overensstemmende krumning er en tilfældighed. Graven hér giver et fint indblik i, hvordan genstandene har været båret som personligt udstyr. Anderledes er det for et nært liggende gravfund med foldekniv og pincet, fundet blot 100 m syd for grav 3 på Seminarievej, og som udgør den bedste parallel for typerne; men her er oldsagerne pakket ned i og omkring en urne.

Foldeknive og bronzepincetter i parallelfund

Rosen allé grav 12 er en urnebrandplet (5). Gravudstyret har været med på ligbålet, og foldekniv, pincet og en jernkniv med blodrille er efterfølgende bukket sammen. Ved urnen lå desuden talrige fragmenter fra et seletøjs- og sadeludstyr (Feveile 2006b, Tavle 29, 30 og 31), altså endnu en mand i en ryttergrav med hesteudstyr, dateret til første halvdel af 700-årene (Feveile 2006b, 75).

Foldekniven er ca. 11,8 cm lang og 2,4 cm bred med det forbehold, at den er vredet ud af form (fig. 3). Futteralet ses tydeligt med fold omsluttende det knap så tydelige knivsblad, og nitten ligger helt plant med fladen. Der er ingen greb på denne type foldeknive. Pincetten er 4,7 cm lang og med 2 cm brede kæber og en ophængningsring med omvundne ender (fig. 4). Langs med kanten af kæberne og på benene findes en fure, mens der er punktcirkler på kæbernes flader.

Fra Ribeegnen kendes endnu en frisisk foldekniv i et gravfund fra 700-tallet. På gravpladsen Bavnehøj i Darum Sogn, ca. 15 km nordvest for Ribe, er fundet en foldekniv, der er 10,4 cm lang og 2,9 cm bred (fig. 5) (6). Den har en lidt anden udformning end de to fra Seminarievej og Rosenallé. Kniven drejer ganske vist omkring en nitte, men Futteralet udgøres af to sidestykker, der er separate, så kniven er monteret med to nitter i den anden ende også. Foldeknive er en velkendt og

Fig. 3. Rosenallé grav 12. Foldekniven er vredet helt ud af form. Futteralet ses tydeligt med knivsbladet indeni. Foto: Sarah Skytte Qvistgaard.

Fig. 4. Pincetten fra Rosenallé grav 12. I dag er den knækket, så den ene kæbedel mangler. Med sine indpunslede punktcirkler er den meget lig pincetten fra Seminarievej. Foto: Sarah Skytte Qvistgaard.

hyppig genstandstype i de frisiske og nord- og mellemtyiske grave (Wegewitz 1968, 72f). Typen er særligt talrig i saksiske og frisiske grave langs Vadehavskysten fra Sydvestjylland til Holland (Arents & Eisenschmidt 2010, 164). De har deres oprindelse i det mellemrhinske område, og foldeknivene har fra 600-tallet været medgivet i frankiske, alamaniske og bayerske grave. Siden fik de udbredelse til Vadehavsregionen, hvor de blandt andet kendes fra frisiske og saksiske grave fra 700-tallet og måske også i starten af 800-tallet (Eisenschmidt 2004, 195). Desuden findes foldeknive også i et mindre antal svenske gravfund i Vendel, Valsgärde, Tuna og Birka (Arne 1934, 29, 63, 71 og Taf. VIII, 7; Arbman 1940 og 1943; Ypey 1964, 143).

Urnegrave med foldeknive fra Vadehavet til Saksen

Foldekniven som type findes oftest i 700-tallets urnegrave i Vadehavsregionen fra Esbjerg i nord til Holland i syd. Urnerne er da af den typiske, frisiske "Eitopf", altså ægformede kar, netop som de to fra Rosenallé grav 12 og Darum grav 4. Seminarievej grav 3 er den eneste, hidtil erkendte, jordfæstegrav med en foldekniv i den nordlige Vadehavsregion. Ud fra Silke Eisenschmidts gennemgang af gravfund fra området mellem Kongeåen og Ejderen med forekomst af foldeknive er alle 23 urnegrave (2004, 194). Fra Hedeby kendes flere foldeknive, men kun en enkelt er fundet i en af de ca. 1350 undersøgte grave i forbindelse med handelspladsen. I en urne fra Südgräberfeld-West, Grav 320, fandtes to opretstående knive, begge med rygknæk, men den ene er en ca. 11 cm lang og ca. 3 cm bred foldekniv (Arents & Eisenschmidt 2010, Taf. 60, 4; Westphalen 2002, 156f). Urnen fra Hedeby er også en frisisk "Eitopf", og det leder Arents og Eisenschmidt til at konkludere, at der var frisiske indbyggere på stedet (2010, 283).

Foldeknivens funktion

Foldeknivene fra Alkersum, Nebel og Hollenstedt er af en type med kun én nitte ligesom de to fra Ribe. Fra et heldigt fund fra urnegrav E, Goting Letj Maask Berger, Föhr, kendes en foldekniv, hvor knivsbladet er drejet ud før rusten satte ind, og fikserede metallet (Eisenschmidt 2004, 468). Den frisiske foldeknivstype har ingen stopnittefunktion, den håndholdes bare i position. En foldekniv kan sammenlignes med en nutidig barberkniv (Süss 1978, 164ff), og det er nok også, hvad de frisiske foldeknive har været benyttet til.

Meget ofte findes der i gravene, sammen med foldekniven, en almindelig kniv med traditionelt greb (f.eks. Rosenallé, Darum og Goting Letj Maask Berger) endda nogle gange to knive (Hedeby). Det vil sige, at foldekniven er en ekstra kniv med specifikt formål. Den almindelige kniv har været dén, man har brugt til lidt af hvert.

Kønsspecifik eller ej?

Af Eisenschmidts gennemgang af gravfund fra området mellem Kongeåen og Ejderen med forekomst af foldeknive fremgår, at ud af de 23 grave er der 15, hvor der er yderligere kønsspecifikke genstande med. Heraf kan 13 grave antropologisk bestemmes til at være mænd. Vi skal se nærmere på de sidste to grave. En urnegrav fra Tating-Esing ved Eiderstedt, har fået den antropologiske vurdering, at kønnet er "grazil, evt. weibl." (Eisenschmidt 2004, 511). Graven indeholdt en fragmenteret, formodet foldekniv og to hvæssesten. Den anden antropologiske gravanalyse er af skeletresterne fra en brandgrav fundet ved Nebel, Steenodde, Amrum og konkluderer "weibl? (grazil)", hvilket nok stemmer overens med, at der fra samme grav findes fire perler, to af bjergkrystal og to glasperler (Eisenschmidt 2004, 442). Ved begge antropologiske undersøgelser bestemmes de brændte knoglerester altså til at være gracile og kun eventuelt til at være kvindelige. Med denne sidste undtagelse (hvor graven er gravet frem i 1882), må det overordnet set være sandsynligt, at foldeknive er en mandeting for Vadehavskysten, de nordfrisiske øer og Saksen. Wegewitz kalder uden tøven eller diskussion foldeknivene for rageknive (Wegewitz 1968, 35). Det kan han også roligt gøre, for i alle sammenhænge i hans publikation er foldeknivene knyttet til mandsgrave. Foldeknive i børnegrave forekommer ikke (Eisenschmidt 2004, 194). Dermed skulle man mene, at foldekniven knyttede sig til mandsgrave, men det er ikke udelukkende tilfældet. I Birka er fundet foldeknive i to mandsgrave og to kvindegrave (Arbman 1943, 128). Ved et opslag i databasen under Historiska Museet i Stockholm er foldeknive placeret i kategorien "Håndværk og redskab" (7), hvilket stemmer overens med, at Arwidsson (1989, 96) har foreslået en tolkning som værktøj til specialiseret brug (Westphalen 2002, 157). De fire eller fem foldeknive fra Birka er dog lidt yngre end de ovenfor omtalte foldeknive fra Vadehavsregionen, der hører til i 700-tallet og starten af 800-tallet.

Af Birkaknivene er to af helt atypisk, let trapezoid form, hvor mere af knivsbladet er synligt, lige til at tage fat i. En tredje fra grav 456 er af næsten oval form med afskårne ender. Den er

rekonstrueret til at have dobbeltknivsblad i en noget anden model end de typer, der kendes fra Vadehavsregionen og det mellemrhinske område (Arbman 1943, Taf. 184, 4). Grav 456 er ikke kønsbestemt. Den indeholdt et bæltespænde, der kunne pege på en mandsgrav, men også ni perler samt en nålehylster, der kunne pege på en kvindegrav.

Yngre foldeknive er af en type med dobbelt knivsblad, hvor man i brug har enten et langt knivsblad ude af Futteralet og så et kortere i gemt i Futteralet – eller omvendt. Typen har ikke jernfutteral, men skinner af organisk materiale. Et fund fra Canterbury har bevaret greb af ben, der er ornamenteret i Borrestil, hvilket giver en datering, der ligger efter ovennævnte type foldekniv med kun et knivsblad (Graham-Campbell 1980). Foldeknivstypen med dobbelt knivsblad kendes fra andre fund som for eksempel Goting-Wasterbergem og Kosel-Ost (Eisenschmidt 2004, 194 f).

Barbergrej: ragekniv og pincet

Så var der jo pincetten, der lå og lyste grønt mod himlen, da graven på Seminarievej var blevet afdækket. Bronzepincetterne med de brede kæber er af en type, hvor Ribe markerer den nordligste udbredelse. Ved udgravningerne af Markedspladsen er fundet to eksemplarer. Den ene pincet er lig de to gravfundne med brede kæber og indpunslede punktcirkler og er fra fase C, dvs. midten af 700-tallet (Feveile 2006b) (8). Den anden har et særligt geometrisk mønster på de brede, trapezoide kæber med afskårne hjørner i konkav afrunding. Desuden er den anderledes udført med en hammerhovedformet nakke på bøjlen. Fra Domburg findes flere paralleller (Capelle 1976, fig. 476f; Nielsen 2004, 68). Andre pincetter findes i 12 tilfælde i Eisenschmidts gennemgang nævnt ovenfor (Eisenschmidt 2004, 203). Alle er udført af et stykke metal, og nogle har en trådring ved ombøjningen. Syv af dem er bronzepincetter, mens de resterende er af jern. Bronzepincetterne er alle fra urnegrave ved Vadehavskysten og på de nordfrisiske øer Amrum og Föhr. Samlet set er pincetter ikke en kønsspecifik genstand som gravgods eller personligt udstyr (Eisenschmidt 2004, 203). Men ser man kun på bronzepincetternes forekomst, så er der to grave, der sikkert kan bestemmes til at være mandsgrave. Den ene er den allerede nævnte urnegrav med bronzepincet og foldekniv fra Rosenallé i Ribe. Den anden er fra Goting Letj Maask Berger, Föhr, hvor der tilsvarende er fund af bronzepincet sammen med foldekniv samt den ekstra kniv (9). Sidstnævnte grav indeholdt nok knoglemateriale til en antropologisk bestemmelse som værende en mand. Resten af gravene kan ikke kønsbestemmes. Dog er der tvivl om en af gravene, en grav

Fig. 5. Foldekniven fra Bavnehøj ved Darum. Bemærk de tydelige nitter.
Foto: Sarah Skytte Qvistgaard.

fra Goting-Wasterbergem, Föhr, hvor resten af gravgodset peger på en kvindes udstyr, såsom tenvægt og nøgle, men der er også en fibel fra yngre romersk jernalder tilskrevet graven, som dermed må siges at være blevet blandet materiale. Den er gravet frem før 1855. Udbredelse og datering for foldeknivene og pincettypen følger hinanden, og fundkombinationen foldekniv og pincet findes i både frisiske og saksiske grave fra Föhr (Eisenschmidt 2004, Taf. 82, nr. 7 og 8) over Hollenstedt til Harburg sydvest for Hamborg (Wegewitz 1968, Taf. 12, nr. 5 og 6).

I 700-tallets frisiske og saksiske grave hører pincetter sammen med foldeknive. Pincetterne med brede, skovlformede kæber er almindeligt forekommende i hollandske tidligmiddelalderlige mandsgreve (10). Det hollandske navn for dem er beskrivende nok "*baardtangen*" (Willemsen 2009, 36). Rakekniven er til barbering og skægtrimning, mens pincetten bruges til epilering. Ofte findes pincetten i et lille ophæng med øreske, neglerenser samt tandstikker (se fig. 2) og udgør et toiletsæt. Vi har her med genstande at gøre, der giver et særligt indblik i mænds personlige hygiejne, som tydeligvis er prioriteret.

En veltrimmet friser eller sakser?

Som det er fremgået behøver den døde mand fra Seminarievej ikke at have været en flot fyr fra Friesland; han kan også have været en smækker, skægget sakser, da ligeså mange paralleller taler herfor. Han var jo begravet. Derimod er det ret sandsynligt, at de to andre gravlagte med foldeknive er frisere, fordi der er tale om urnegrave af den frisiske, ægformede "*Eitopf*" som urne. Det er sandsynligt, at de omtalte alle var mænd, og at de trimmede deres skæg. Om de tilmed var flotte fyre, må nok stå hen i det uvisse, da kun beskueren ville kunne afgøre den sag. Om de var indbyggere eller på gennemrejse kommer også til at stå hen i det uvisse, men sikkert er det, at der er traditioner i personligt udstyr fra Friesland og Saksen. Men de kan godt have været i Ribe på samme tid. Urnebrandgrave kan godt være samtidige med N-S-vendte jordfæstegrave, hvilket også ses på for eksempel Dunumgravpladsen (Schmid 1970, 60).

Noter

- (1) SJM 129 Seminarievej 7. Omtalte grav er grav 3.
- (2) På den anden side af åen findes, fra ca. 850 og frem, kirkegården for kristne vikinger ved den senere domkirke.
- (3) SJM129x21, samme præparat og x-nr. som pincet og formodede tandstikkere.
- (4) SJM129x20.
- (5) ASR8 Rosenallé.
- (6) NM 267/25 Bavnehøj, urnegrav 4.
- (7) Information fra databasen www.mis.historiska.se.
- (8) ASR9x507.
- (9) Høj 118, grav 1.
- (10) Kontinental tidligmiddelalder.

Litteratur

- Arbman, H. 1940: *Birka I. Die Gräber. Tafeln*. Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien. Uppsala.
- Arbman, J. 1943: *Birka I. Die Gräber. Text*. Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien. Uppsala.
- Arents, U. & Eisenschmidt, S. 2010: *Die Gräber von Haithabu. Band 1 & 2*. Ausgrabungen in Haithabu 15. Neumünster.

- Arne, T.J. 1934: *Das Bootgräberfeld von Tuna Alsike, Uppland*. Stockholm.
- Arwidsson, G. 1989: *Birka 11:3. Systematische Analysen der Gräberfunde*. KVHAA. Stockholm.
- Capelle, T. 1976: Die frühgeschichtlichen Metallfunde von *Domburg* auf Walcheren 1–2. Nederlandse Oudheden 5. Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek. Amersfoort
- Döring, J., M. Fansa, C. Feveile, A. Jäger, S. Jensen & E. Kramer (red.) 1996: *Frisere, Saksere og Danere: Kulturer ved Nordsøen, 400-1000 e. Kr.* Uitgeverij Van Wijnen
- Eisenschmidt, S. 2004: *Grabfunde des 8. bis 11. Jahrhunderts zwischen Kongeå und Eider. Zur Bestattungssitte der Wikingerzeit im südlichen Altdänemark I – II*. Studien zur Siedlungsgeschichte und Archäologie der Ostseegebiete, Band 5. Neumünster.
- Feveile, C. (red.) 2006: Det ældste Ribe. Udgravninger på nordsiden af Ribe Å 1984-2000. Ribe Studier. Bind 1.2. Jysk Arkæologisk Selskabs Skrifter 51.
- Graham-Campbell, J. 1980: *Viking age Artefacts. A select catalogue*. British Museum. London.
- Nielsen, K.H. 2004: The bronze, Silver, and Lead Artefacts in the 8th Century Deposits and some Pre-medieval Single Finds. I: M. Bencard, A.K. Rasmussen & H.B. Madsen (red.) 2004: *Ribe Excavations 1970-76*. Vol. 5. Esbjerg, 61-82.
- Schmid, P. 1970: *Die Keramik aus dem frühmittelalterlichen Gräberfeld von Dunum, Kr. Wittmund*. Probleme der Küstenforschung im südlichen Nordseegebiet 9. Schriftenreihe des Niedersächsischen Landesinstitutes für Marschen- und Wurtenforschung, Wilhelmshaven. Hildesheim.
- Süss, L. 1978: *Die frühmittelalterliche Saline von Bad Nauheim*. Materialien zur Vor- und rühgeschichte von Hessen, Bd. 3. Frankfurt am Main.
- Wegewitz, W. 1968: *Reihengräberfriedhöfe und Funde aus spätsächsischer Zeit im Kreise Harburg*. Neumünster.
- Westphalen, P. 2002: *Die Eisenfunde aus Haithabu*. Neumünster.
- Willemsen, A.M. 2009: *Dorestad. Een Wereldstad in de Middeleeuwen*. Rijksmuseum van Oudheden. Zutphen.
- Ypey, J. 1964: Die Funde aus dem frühmittelalterlichen Gräberfeld Huinerveld bei Putten im Museum Nairac in Barneveld. *Berichte van de rijksdienst voor het oudheidkundig bodemonderzoek*. Årgang 12-13, 1962-63. Amersfoort, 99-152

Foto: Vikingelandsbyen i Albertslund

Tidligere seminarer og bøger i seed-money-netværket

2013

Vikingetid i Danmark

2014

Vikingetidens aristokratiske miljøer

2014

Vikingetidens sejl

2015

Stof til eftertanke – rekonstruktion af vikingetidens dragt

2016

Død og begravet – i vikingetiden

Mere materiale fra netværkets seminarer og møder på:

<http://saxo.ku.dk/forskning/seed-money-saxo/vikingetid/>

Foto: Michael Nielsen